

Актуальныя пытанні развіцця беларускай культуры

У сакавіку Інстытут культуры Беларусі арганізаваў «круглы стол», на якім вядучыя вучоныя і спецыялісты галіны культуры падрабязна абмеркавалі пытанні аб выніках і праблемах яе развіцця за апошнія два дзесяцігоддзі.

Гутарку вялі:

Крук Іван Іванавіч — рэктар Інстытута культуры Беларусі, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

Галкін Алег Абрамавіч — прарэктар па навукова-метадычнай рабоце Інстытута культуры Беларусі, кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт

Голубева Ірына Рыгораўна — начальнік аддзела навукова-метадычнага забеспячэння інавацыйнага развіцця сферы культуры Інстытута культуры Беларусі

Былі запрошаны:

Дадзіёмава Вольга Уладзіміраўна — загадчык кафедры беларускай музыкі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, доктар мастацтвазнаўства, прафесар

Іўчанка Валянціна Мікалаеўна — начальнік аддзела навукова-метадычнага забеспячэння развіцця прафесійнага мастацтва Інстытута культуры Беларусі, кандыдат філасофскіх навук, дацэнт

Каралёў Мікалай Мікалаевіч — дэкан факультэта культуралогіі і сацыякультурнай дзейнасці Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, кандыдат педагагічных навук, дацэнт

Кірухіна Людміла Генадзьеўна — галоўны рэдактар рэдакцыі перыядычных выданняў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

Лапцёнак Ірына Браніславаўна — начальнік аддзела навукова-метадычнага забеспячэння музейнай дзейнасці, кандыдат філалагічных навук

Макарава Алена Аляксандраўна — загадчык кафедры культуралогіі і псіхалага-педагагічных дысцыплін Інстытута культуры Беларусі, кандыдат педагагічных навук, дацэнт

Мальдзіс Адам Іосіфавіч — супрацоўнік Інстытута культуры Беларусі, ганаровы старшыня Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, доктар філалагічных навук, прафесар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь

Рагін Яўген Мікалаевіч — рэдактар аддзела газеты «Культура»

Рыбчынская Алена Уладзіміраўна — начальнік аддзела навучальных устаноў і работы з творчай моладдзю Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь

Сахута Яўген Міхайлавіч — вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі, старшыня Беларускага саюза майстроў народнай творчасці, доктар мастацтвазнаўства, прафесар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь

Сташкевіч Ала Барысаўна — начальнік аддзела навукова-метадычнага забеспячэння дзейнасці па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Інстытута культуры Беларусі

Шамак Алесь Анатольевіч — начальнік аддзела традыцыйнай культуры і аматарскай творчасці Інстытута культуры Беларусі, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

Шчасны Уладзімір Рыгоравіч — старшыня Нацыянальнай камісіі па справах ЮНЕСКА, пасол па асаблівых даручэннях Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь

Іван Крук:

— Ідэя правядзення «круглага стала» па пытаннях развіцця культуры Беларусі за апошнія 20 гадоў ёсць вынік калектыўных разважанняў над тым, што дала дзяржаве і грамадству рэальная самастойнасць у выбары шляху развіцця на скрыжаванні стагоддзяў і тысячагоддзяў. Канец ХХ ст. — унікальны перыяд у гісторыі нашай дзяржавы. Ці не ўпершыню за многія стагоддзі мы атрымалі рэальную магчымасць самастойна вызначаць прыярытэты жыццядзейнасці і дзяржавы, і грамадства. Гэта не значыць, што папярэднія часы былі для Беларусі суцэльнай чорнай плямай. Проста наша дзяржава заўсёды была складовай часткай больш значных дзяржаўных утварэнняў і міжволі павінна была суадносіць сваю гістарычную прызначанасць з інтарэсамі «цэнтра», які мог знаходзіцца або на захадзе, або на ўсходзе ад сталіцы. Тэя часы пакінулі ў нашай гісторыі адметны след, у тым ліку і ў кантэксце этнакультурнага жыцця. Але эпоха канца ХХ — пачатку ХХІ стагоддзя стала часам маштабнай пераацэнкі каштоўнасцей, як матэрыяльных, так і духоўных. Гэта сітуацыя ў нейкай ступені была тыпалагічна блізкая да той, якая характарызавала перыяд нараджэння Савецкай дзяржавы. Была спакуса яшчэ раз адракнуцца ад ўсяго папярэдняга і распачаць будаўніцтва зусім на іншых падвалах. Але палітычнае кіраўніцтва дзяржавы абрала прынцыпова іншы шлях: захаваць зробленае папярэднікамі як гістарычны артэфакт, як архетып нашай падсвядомасці і на падставе гэтага распачаць абнаўленне краіны з улікам інтарэсаў і запатрабаванняў народа. Прайшло 20 гадоў. Зроблена вельмі шмат. Кожная галіна дзяржаўнага будаўніцтва развівалася сваім шляхам. Якія прыярытэты былі характэрны для сферы культуры, якія знакавыя падзеі адбыліся, што стала іміджавай, брэндавай падзеяй або падзеямі ў жыцці суверэннай Беларусі? Ці магчыма адназначна сказаць, што былі нейкія гістарычныя «прарывы» ў культурным будаўніцтве. І адначасова хацелася б паразважаць аб тым, якой бачыцца культура ў бліжэйшы час, якім чынам мы спалучаемся з ландшафтам і інфармацыйна-культурнай прасторай Еўропы і іншага свету. Пры гэтым хачу заўважыць, што культура нашага дыялогу ў пэўнай ступені будзе лакмусавай паперкай стану культуры, якая характэрна для ўсёй краіны. Таму хочацца спадзявацца, што кожны з удзельнікаў размовы будзе выказваць меркаванні, заяўляць сваю пазіцыю з улікам не толькі свайго жыццёвага і прафесійнага вопыту, але і з павагай да апанентаў.

Алег Галкін:

— Мы открываем в Инбелкульте серию общественных обсуждений важнейших вопросов развития культуры. Сегодня у нас один из таких первых «круглых столов», который посвящен наиболее глобальным вопросам развития культуры Беларуси. В дальнейшем мы планируем обсуждение конкретных направлений развития национальной культуры в современных условиях. Последние полгода в Инбелкульте осуществлялась научно-исследовательская работа над темой «Культура Беларуси: 20 лет развития (1991—2011 годы)». В центре внимания — принципы государственной политики в сфере культуры в период независимости. Работа над этой темой для ее авторов оказалась непростой. С одной стороны, вопрос подведе-

ния итогов 20-летия витал в воздухе. С другой стороны, сложно делать глобальные выводы об эпохе, являясь ее современником. Навероятно сложно «дать имя» происходящим процессам, ведь для этого их нужно прозревать. И поэтому первый вопрос посвящен важнейшим культурным итогам.

Мы, современники этой эпохи, попробуем ее оценить, дать ей имя. Попытаемся определить самые знаковые и главные события прошедшего 20-летия в данной сфере. Были ли прорывы за эти годы как в национальной культуре, так и в мировой? Каково место культуры Беларуси в контексте культуры мировой? Здесь собрались специалисты разных направлений сферы культуры. Тем не менее хотелось бы, чтобы каждый из вас попытался определить нечто самое важное в рассматриваемый период развития культуры Беларуси. Вообще, имело ли место такое событие, знаковое свершение?

Таким образом, *первый* вопрос круглого стола:

Иван Крук:

— Хачу прывесці добра вядомы ўсім прысутным гістарычны факт. Л. М. Талстой напісаў кнігу «Вайна і мір» (маштабнае мастацкае асэнсаванне драматызму Айчыннай вайны 1812 года), пры гэтым не з'яўляючыся непасрэдным ўдзельнікам тых гістарычных падзей. Аднак на яго баку быў адзін з важных фактараў: часавая дыстанцыраванасць і магчымасць усебаковага асэнсавання буйнамаштабнай падзеі. Таму ці варта сёння яшчэ раз праводзіць моцныя гістарычныя аналогіі. Але мушу заўважыць, што не ўлічваць гэты фактар мы не можам. Безумоўна, цяжка, не дыстанцыраваўшыся ад гэтага часу — першых 20 гадоў суверэннага існа-

вання дзяржавы, — ацаніць усё, што зроблена нашым пакаленнем. Што адразу ж прыходзіць на ўспамін? У першую чаргу ўзгадваеш тое, што мае візуалізаваны характар: матэрыяльнае ўвасабленне набыткаў айчыннай культуры. Узяць, напрыклад, завяршэнне будаўніцтва Палаца Рэспублікі. На сёння ён стаў адным з важнейшых культурных цэнтраў і сімвалаў дзяржаўнасці. Вакол яго сталі фарміравацца свае традыцыі. У прыватнасці, навагоднія ёлкі, сустрэчы Прэзідэнта з лепшымі выпускнікамі ВУНУ Беларусі. Альбо наш даямент, якім мы па праву ганарымся, — Нацыянальная бібліятэка. Яна ўжо заняла сваё пачэснае месца ў архітэктурным комплексе галоўнай магістралі горада. Акрамя таго — стала сімвалам

шматграннасці і неабсяжнасці вышыняў нашай духоўнай спадчыны. Пры гэтым помнік першадрукара Ф. Скарыны перадуваходам у галоўнае кнігасховішча ўспрымаецца не толькі як гістарычны шлях Беларусі на шляху пісьменства, але і як асветніцкая функцыя беларускага кніжнага мастацтва ў еўрапейскай супольнасці. Акрамя таго, у розных куточках краіны з'явіўся шэраг знакавых скульптурных комплексаў, якія праз некаторы час, напэўна, стануць называцца архетыпамі эпохі. Гэта помнікі Сымону Буднаму, Еўфрасіні Полацкай, Напалеону Ордзе, Максіму Багдановічу, якія таксама становяцца рэгіянальнымі эпіцэнтрамі духоўнай прыцягальнасці і адначасова

наша мастацтва ў еўрапейскай супольнасці. Акрамя таго, у розных куточках краіны з'явіўся шэраг знакавых скульптурных комплексаў, якія праз некаторы час, напэўна, стануць называцца архетыпамі эпохі. Гэта помнікі Сымону Буднаму, Еўфрасіні Полацкай, Напалеону Ордзе, Максіму Багдановічу, якія таксама становяцца рэгіянальнымі эпіцэнтрамі духоўнай прыцягальнасці і адначасова

выразна апрадмечваюць гісторыю фарміравання нацыянальнай культуры беларусаў.

У 1994 годзе прайшоў Першы міжнародны фестываль беларускага фальклору. Я шмат разоў вяртаўся да яго матэрыялаў, перачытваў уступнае слова Ніла Гілевіча, у якім было выказана спадзяванне, што фестываль стане традыцыйным, але працягла 20 гадоў, і такая з'ява ў нашым жыцці пакуль не паўтарылася. Што вельмі шкада. Існуе і «Берагіня», і «Сожскі карагод», і шмат іншых цікавых фестываляў, але вось такой маштабнай рэчы яшчэ няма. Думаю, улічваючы вялікі вопыт і напрацоўкі, тыя сувязі, якія ўсталёўваецца вы, Адам Іосіфавіч (Мальдзіс), і вы, Уладзімір Рыгоравіч (Шчасны), прыйдзе час, і мы правядзем яшчэ адзін такі фестываль, і на ім будуць прысутнічаць і прадстаўнікі беларускага замежжа са сваімі калектывамі. На сённяшні дзень мы зразумелі, што гэта вялікая складовая частка нашага этнасу і нашай культуры.

Таксама ўспамінаецца рэзкі і зацікаўлены пераход у пачатку 90-х да айчыннай гісторыі, да гістарычнай спадчыны, да нацыянальных традыцый. Гэта ўсё было неабходна: мы шукалі нейкае апірышча, калі пасля развалу СССР засталіся сам-насам...

Яшчэ адно пытанне, якое сёння падымаем, тычыцца кадравага патэнцыялу. Хто прыйдзе да нас на змену, якія людзі? Прадстаўнікі майго пакалення яшчэ ў дзяцінстве неяк жыўцом закранулі народную традыцыю. А потым пераехалі ў гарады і сталі жыць у зусім іншым культурным асяроддзі. Шмат чаго змянілася. Таму надзвычай актуальным з'яўляецца пытанне падрыхтоўкі кваліфікаваных кадраў у вышэйшых установах адукацыі. Мы сабраліся ў сценах Інстытута,

які займаецца павышэннем кваліфікацыі і перападрахтоўкай кіруючых работнікаў і спецыялістаў сферы культуры. Можа быць, у гэтай справе патрэбны новыя падыходы? Чалавек, які тут вучыўся, па існуючай сістэме прыедзе да нас толькі праз 5 гадоў. Але час зараз вельмі дынамічны, і патрабаванні хутка мяняюцца. Можа, як у Германіі, ужо кожны год трэба прыязджаць на павышэнне кваліфікацыі? Інакш мы адстанем ад жыцця...

Таксама стаіць пытанне камерцыялізацыі сферы культуры, праблема таго прэсінгу, што атрымлівае культура з боку камерцыі. Тут свае законы развіцця, з якімі трэба лічыцца. На адным з пасяджэнняў калегіі Міністэрства культуры гаварылася: прыйшоў той час, калі творы культуры павінны станавіцца фактам продажу, а сфера культуры — сама сабе зарабляць грошы, быць самаакупальнай. На колькі мы падрыхтаваны да ўсіх гэтых працэсаў?

І апошняе. Наша культурная спадчына раней адлюстроўвалася на рэспубліканскім тэлеэкране. Былі, напрыклад, такія цікавыя перадачы, як «Радавод», «Запрашаем на вячоркі». Зараз нічога такога практычна няма, і гэта яшчэ адна праблема, якую нам неабходна ўздымаць і вырашаць...

Алег Галкін:

— То, что в это 20-летие возведены новые объекты, великолепные здания учреждений культуры, — замечательно. Но в то же время очень волнует содержательная сторона культурного процесса. Чем будут наполнены эти

великолепные храмы культуры? Хотелось бы сделать акцент именно на смысловой стороне нашей сферы. Иван Иванович Крук поднял проблему отражения в СМИ, прежде всего, на телевидении, достижений культуры традиционной. Однако законы современного телевидения таковы, что прохождение в телепрограмму той или иной передачи обусловлено ее рейтингом. Поэтому возникает вопрос: имеют ли культурологические программы соответствующий рейтинг? Конечно, это тема для отдельного обсуждения. Но она напрямую связана с содержательным аспектом национальной культуры.

Адам Мальдзіс:

— Я раскажу, як бачыць нашу культуру замежная прэса, бо штодзённа прыходзіцца сачыць за ёю. Дык вось, аўтары, асабліва з Віленшчыны і Беласточчыны, заўважаюць у нашых гарадах той парадак і чысціню, якія сёння не характэрны для Расіі ці Украіны...

Ірына Голубева:

— Гэта складнікі іміджу Беларусі ў свеце. А ці ёсць у вобразе краіны, у свядомасці замежных грамадзян, нашых суайчынікаў за мяжой культурныя складнікі? Як успрымаецца культура Беларусі за межамі краіны? Што называюць у якасці адметнасцей нацыянальнай культуры?

Адам Мальдзіс:

— Што тычыцца культурных складнікаў, то падкрэсліваюць высокі культурны ўзровень беларускіх канкурсантаў на розных міжнародных фестывалях. Гэта і музыканты, і тэатральныя калектывы, і мастакі... Спявак Аляксандр Рыбак, які выйграў конкурс «Еўрабачання» і жыве ў Нарвегіі, падкрэслівае, што ён — беларус. І тым самым у плане іміджу робіць болей, чым наша афіцыйная прапаганда.

Айчынная культура павінна была бегчы ўперадзе паравоза — і эканамічнага, і палітычнага. Але, на жаль, гэтага не адбылося...

Ірына Голубева:

— Мы з вамі адчуваем перамены ва ўнутранай дзяржаўнай палітыцы ў галіне культуры па многіх кірунках і не толькі на ўзроўні дэкларацый. А ці змянілася за 20 гадоў палітыка беларускай дзяржавы ў дачыненні да беларусаў замежжа?

Адам Мальдзіс:

— Культурная палітыка ўвогуле за апошнія гады змянілася ў лепшы бок, у першую чаргу гэта адбылося дзякуючы Паўлу Паўлавічу Латушкі — Міністру культуры Беларусі. Нам патрэбны закон аб суайчычніках; такія дакументы ёсць у іншых краінах, але, на жаль, не ў нашай...

Беларусь знаходзіцца на памежжы двух вялікіх культурных макрарэгіёнаў — заходняга і ўсходняга. Гэта добра, таму што мы можам браць лепшае і адтуль, і адтуль. За мяжой вучоныя ўжо добра ведаюць, дзе яна — Беларусь. Памятаеце, Уладзімір Рыгоравіч, некалі на сесіі Генеральнай Асамблеі ААН славіст са славянскай краіны запытаўся ў нас: «Беларусь. Гэта дзе — за Уралам ці да Урала?» Такога ўжо цяпер няма. Мне здаецца: вельмі добра, што пачалося стварэнне беларускіх культурных цэнтраў за мяжой. Але ўзнікае пытанне: хто будзе імі кіраваць? У Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў могуць параіць, хто можа стаць на чале таго ці іншага цэнтра. Гэта людзі, якія ведаюць і сваю, і беларускую культуру, а галоўнае — маюць бясплатныя памяшканні. І прыкладаў няма...

Уладзімір Шчасны:

— Мы шмат зрабілі за 20 гадоў у кірунку рэканструкцыі айчыннай культуры. Акрамя рэстаўрацыі выдатных помнікаў архітэктуры, у тым ліку ў Нясвіжы і Міры, пачалі вельмі ўдалую рэканструкцыю нашай музыкі. Хутка павінна з'явіцца гучавая анталогія музыкі, пачынаючы з XVI стагоддзя. Тое ж самае робіцца і ў літаратуры, у выяўленчым мастацтве. І нарэшце, мы прыйшлі да высновы: трэба «прабудзіць» розніцу паміж беларускай культурай і культурай Беларусі. Такім чынам скончыліся спрэчкі наконт таго, хто — Агінскі, хто — Міцкевіч і іншыя дзеячы. Яны — частка нацыянальнай культуры. «Белпромстройбанк» купіў за мяжой 60 работ Суціна і Шагала, калекцыя будзе экспанавацца ў нашым Нацыянальным мастацкім музеі. Ні ў кога ўжо не ўзнікае пытанне: хто яны? Гэта мастакі парыжскай школы з Беларусі.

У замежных грамадзян з'явілася вялікая цікавасць да нашай краіны, да яе культуры. Стаў развівацца культурны турызм, пачалі аднаўляцца старыя сядзібы — у новым бачанні. Важна не проста аднавіць будынак, але і ведаць, як ён будзе выкарыстоўвацца далей. І бачна падтрымка з боку ЮНЕСКА, таму што галоўны кірунак — гэта ўстойлівае развіццё. У Нясвіжы адбудзецца канферэнцыя, тэма якой — помнікі сусветнай спадчыны, іх абнаўленне ў мэтах устойлівага развіцця. Бо ёсць прыклады, калі яны прыходзілі ў заняпад...

За 20 гадоў краіна выйшла на міжнародную арэну ва ўсіх кірунках, мы сталі больш прыглядацца і прыслухоўвацца да таго, што адбываецца ў свеце. У першую чаргу буду гаварыць пра справы ЮНЕСКА. Адзін з прарываў у сферы традыцыйнай культуры — далу-

чэнне Беларусі да Канвенцыі аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны.

Што такое культура традыцыйная? Напрыклад, канцэрт педагогаў музычнай школы ці выступленне сапраўдных носбітаў традыцыйнай культуры? Многім нашым выкладчыкам трэба вучыцца лакальным традыцыям і прыязджаць на павышэнне кваліфікацыі не дзеля таго, каб зноў вучыцца ўсяму таму, чаму ўжо навучыліся ва ўніверсітэце культуры і мастацтваў. Яны павінны расказаць іншым пра тое, што самі ўбачылі і чаму навучыліся ў рэгіёнах, каб абавязкова захаваць традыцыі ў тым выглядзе, у якім яны дайшлі да нас.

Шмат лягчэй захаваць помнікі матэрыяльнай культуры, чым нематэрыяльнай. На матэрыяльныя аб'екты можна павесіць замок, паставіць агароджу, а нематэрыяльная знікае на нашых вачах і ў Беларусі, і ва ўсім свеце — пад уплывам глабалізацыі. Першыя, хто ўзняў трывогу, былі японцы. Але і ў Еўропе разбураецца гэты пласт. У нас выдзяляюцца вялікія сродкі на падтрымку таго, што называлі фальклорам, народнай творчасцю. Гэта ўсё з цяжкасцю, але яшчэ можна захаваць.

Што яшчэ цікавага адбылося за 20 гадоў? Мы пачалі — на ўрадавым узроўні — збіраць нашы каштоўнасці, якія апынуліся за мяжой. Тое, што сакратарыят адпаведнай камісіі зараз знаходзіцца ў Інбелкульце, павінна даць лепшыя вынікі.

Пра фестывалі. Трэба абавязкова захаваць «Берагіню», а таксама зрабіць фестывалі традыцыйнай культуры ў Паставах. Лічу, што не трэба запрашаць на іх прафесійныя калектывы, інакш будзе дысананс з самадзейнымі. Чаму? Па-першае, ужо нідзе не пачуеш

рэальную традыцыйную музыку, а толькі нейкія фантазіі на матывы народных песень...

Дадам пра рэйтынгі фальклорных праграм на дзяржаўным тэлебачанні. Калі б гэта былі чыста камерцыйныя каналы, то — іншая справа. Але ж яны атрымліваюць вялізныя датацыі ад дзяржавы — гэта грошы падаткаплацельшчыкаў. І мы абавязаны патрабаваць, каб частка сродкаў ішла на адлюстраванне традыцыйнай культуры, тым больш што арганізуецца новы тэлеканал...

Яўген Сахута:

— Пад наступам навукова-тэхнічнага прагрэсу ў Заходняй Еўропе практычна зніклі рэшткі традыцыйнай культуры. Але не ў Беларусі. Ніколі не думаў, што дажыву да таго часу, калі сітуацыя карэнным чынам павернецца ў іншы бок. Паспрыяла набыццё Беларуссю незалежнасці, і літаральна за некалькі гадоў мы сталі назіраць дзівосныя рэчы ў сферы народнага мастацтва і народных рамёстваў. Моладзь, якая раней саромелася ўсяго гэтага як атрыбутаў учарашняй вёскі, яе адсталасці, павярнулася да нацыянальных каранёў, праяўляе жывую цікавасць да традыцыйнай культуры, да набыткаў, якія мы ледзь не страцілі.

Чаму так адбылося? Калі мы сталі самастойным народам, у нас узнікла заканамернае пытанне: чым мы вылучаемся ў еўрапейскай супольнасці? Традыцыйная культура ў кожнага народа — свая, яна вызначае яго менталітэт, яго характар. І не па ўказцы зверху, а нату-

ральным чынам гэтая цікавасць прывяла да таго, што пачалі адраджацца забытыя промыслы. На Беларусі ўжо больш за сотню дамоў і цэнтраў рамёстваў; без ніякага сораму моладзь садзіцца за кросны, за ганчарны круг... І сёння мы бачым, што многія рамёствы адраділіся і ўключыліся ў культурныя працэсы на новым узроўні. Калі на нашыя святы прыязджаюць замежныя госці, то здзіўляюцца і ў іх шырока адкрываюцца вочы: як гэтыя цэнтры Еўропы выжылі народныя рамёствы?..

Вольга Дадзіёмава:

— За апошнія два дзесяцігоддзі вырасла новая генерацыя, гэтыя людзі жывуць у самастойнай краіне і не ведаюць, што можа быць інакш. Упершыню ў гісторыі адбылася лёсазначная падзея: яднанне рэгіянальнага, дзяржаўнага і нацыянальнага аспектаў у жыцці народа ў шырокім разуменні гэтых паняццяў. Беларусь — адзіны ў свеце арэал, які самы заходні для праваслаўя і самы ўсходні для каталіцызму. Выклікі сучаснасці прымушаюць нас яшчэ больш цаніць незалежнасць, якая дала магчымасць быць удзельнікамі і стваральнікамі неверагоднага эфекту. Паглядзіце: ні ў адной краіне пры жыцці аднаго пакалення не магла быць рэканструявана такая падмуркавая каштоўнасць, як нацыянальная музыка ўсіх часоў. Тое, што ў дадзеным сегменце адбыліся вялікія змены і на тэарэтычным, і на практычным узроўні, — неацэнны скарб.

Цела і дух, матэрыяльнае і духоўнае заўсёды будуць ваяваць паміж сабою і ў кожным з нас. Гэтае супрацьстаянне, гэтая вайна разгортваецца зараз і на ўзроўні асобы, і ў глабальнай сферы. І тая, як бы мовіць, пратэзная цывілізацыя, якая прывяла ўсё ж да перамогі цела, матэрыяльных рэчаў, так ці інакш будзе спакушаць. Таму мэта, задача культуры кожнага народа, і асабліва культуры беларускай, — даваць імпульсы для духа,

адухаўляць, даваць магчымасць разгортку таго патэнцыялу, які велічэзны і, безумоўна, невычарпальны.

Ірына Лапцёнак:

— Сярод найбольш важных вектараў развіцця беларускай культуры апошняга 20-годдзя (акрамя руху за адраджэнне нацыянальнай спадчыны, захавання традыцый, шырокай фестывальнай дзейнасці) мне хацелася б адзначыць яшчэ два, якія, на мой погляд, сталі нядрэнным стартам ужо напачатку перыяду. Па-першае, гэтыя кардынальныя змены ў сферы міжнароднай культурнай дзейнасці. Да 90-х гадоў міжнароднае супрацоўніцтва ажыццяўлялася пераважна на ўзроўні кантактаў паміж асобнымі творчымі калектывамі і адзінкавымі ўстановамі. З атрыманнем незалежнасці пачалося самастойнае вызначэнне культурнай палітыкі: у адзначаны перыяд былі заключаны шматлікія пагадненні з аўтарытэтнымі арганізацыямі замежжа, падпісаны важныя міжнародныя канвенцыі ў сферы культуры. З другой паловы 2000-х гадоў асваенне беларускай культурай сусветнай прасторы стала прыярытэтным кірункам развіцця, які апошнім часам атрымлівае яскравае ўвасабленне ў пастаноўцы і вырашэнні пытанняў прэзентацыі беларускай культуры за мяжой. Пачалася шырокая га-

строльная дзейнасць, удзел у міжнародных конкурсах і фестывалях, прэзентацыя нацыянальных выставак.

Другі кірунак, які з кожным годам знаходзіць усё больш шырокае ўвасабленне ў культурнай камунікацыі, — дзейнасць, накіраваная на папулярызацыю здабыткаў нацыянальнай культуры і пашырэнне доступу насельніцтва да культурных каштоўнасцей праз рэалізацыю адметных мерапрыемстваў і сацыяльна-культурных акцый. Сярод іх — акцыі «Культурная сталіца Беларусі», «Ноч музеяў»... Важнай падзеяй стала стварэнне ў мінулым годзе Рэспубліканскага Савета па справах культуры і мастацтва — своеасаблівай пляцоўкі для дыялогу паміж дзяржавай і грамадскасцю, абмену думкамі, абмеркавання прапановаў і іх сумеснай практычнай рэалізацыі.

Разам з тым пры распрацоўцы новых вектараў культурнай палітыкі, мне здаецца, не трэба забывацца аб набытках і праблемах XX стагоддзя. Паспяхова старт 90-х — чарговае пацвярджэнне правільнасці выбару і эфектыўнасці працягу. Многае з намечанага ў плане канца мінулага стагоддзя сёння атрымлівае канкрэтнае ўвасабленне: падрыхтоўка праграмы «Беларусы ў свеце», планаванне стварэння нацыянальных культурных цэнтраў за мяжой, развіццё менеджменту і маркетынгу ў галіне культуры і інш.

Валянціна Іўчанка:

— Что произошло за 20 лет нашей независимости? На самом высоком уровне было сказано, что культура — стратегический ресурс государства. Даже на уровне декларации это уже определенный прорыв в понимании значимости культуры в развитии общества. За

два десятилетия произошли значительные изменения в формировании правовой базы сферы культуры. Принято много законодательных актов, указов Президента, созданы различные фонды, появились новые творческие союзы: Союз художественно-литературных критиков, Союз народных мастеров (здесь присутствует председатель этого творческого объединения — Евгений Сахута)... Обретенная независимость дала мощный толчок рефлексии нашего исторического прошлого, культурного развития. Появились многочисленные энциклопедические издания: по истории Беларуси, фольклору Беларуси, архитектуре Беларуси, белорусскому театру («Тэатральная Беларусь»), вышла 4-томная хрестоматия по истории театра — аналогов двух последних изданий нет на всем пространстве СНГ. Недавно вышла книга, посвященная исследованию культуры городской шляхты Средневековья. Идет мощный прорыв в исторической памяти и историческом сознании — есть издания по старинным усадьбам Беларуси, белорусским народным крестам, истории рода Радзивиллов, архитектуре культовых сооружений, истории музыкальной культуры Беларуси... И этот список можно продолжить. Такое в эпоху СССР невозможно было представить...

Людміла Кірукіна:

— Ёсць значныя прарывы, становячы вынікі і ў бібліятэчнай справе. Куды можна весці гасцей? У Нацыянальную бібліятэку! Збе-

рагаючы дакументальную спадчыну, яна забяспечвае да яе доступ, папулярызуе веды. Выкананы шэраг праектаў па бібліяграфічнай рэканструкцыі шляхам алічбоўкі лепшых кнігазбораў, якія апынуліся за межамі краіны. Беларусь дала шэраг вялікіх асветнікаў, выдатныя помнікі, у тым ліку летапісныя. Мы стварылі іх рэгістр і нават аднавілі яго, а таксама пачалі разам з іншымі ўстановамі даследаванне на тэму кніжнай культуры — з XI стагоддзя да сённяшняга часу. Дзякуючы Нацыянальнай камісіі па справах ЮНЕСКА віртуальна вярнуліся на Радзіму такія важныя для нас гістарычныя калекцыі, як Радзівіл'яна — бібліятэка Радзівілаў (уключана ў рэестр «Памяць свету»), кнігазборы Храптовічаў, Сапегаў... Сярод электронных выданняў — спадчына Напалеона Орды, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Францішка Багушэвіча, Максіма Багдановіча...

Ёсць прарыў у заканадаўчай культурнай палітыцы. Напрыклад, Закон «Аб бібліятэчнай справе ў Рэспубліцы Беларусь» з'явіўся першым на постсавецкай прасторы. Ён і іншыя нарматыўныя акты прыцяглі ўжо не адну змену і далі вялікую карысць. Нягледзячы на тое, што агульная колькасць бібліятэк у краіне за 20 гадоў зменшылася, былі пабудаваны 22 новыя, у тым ліку — галіновыя. З 1990 года пачалася інфарматызацыя нашай сферы. Бібліятэчныя праекты трапілі ў розныя дзяржаўныя праграмы, у тым ліку па падтрымцы сяла (толькі ў аграгарадках зараз 1,5 тысячы бібліятэк), а такса-

ма «Электронная Беларусь». Наша краіна — адзіная на постсавецкай прасторы, якая мае гарантаванае фінансаванне па камплектаванні бібліятэчных фондаў, і гэта менавіта падтрымка з боку Прэзідэнта рэспублікі. Год кнігі — 2012-ты, таксама дэманструе добрую дзяржаўную падтрымку ў бібліятэчнай сферы...

Алесь Шамак:

— Я лічу, што найбольш значным, што адбылося за апошнія 20 гадоў, — гэта павышэнне ў грамадстве нацыянальнай самасвядомасці. Але індыферэнтныя адносіны чыноўнікаў да гэтага працэсу прывялі да таго, што ён, па сутнасці, ідзе стыхійна, на побытавым узроўні. Нацыянальная праблема тыка застаецца на ўзроўні размоў чыноўнікаў і ў рэальную плоскасць амаль не пераходзіць. Больш таго, з дзяржаўных і недзяржаўных сродкаў масавай камунікацыі паціху, але няўхільна вымываецца нацыянальная кампанента: знікаюць перадачы аб нацыянальнай культуры, нізкі моўны ўзровень дыктараў і вядучых тэле- і радыёперадач, якія ідуць на беларускай мове, элементарная блытаніна ў пытаннях гістарычнай і культурнай спадчыны, калі расійскае прыпісваецца беларусам і наадварот. Імкненне дагнаць замежжа ў сферы масавай культуры набыло нейкі хваравіты імпэт...

Алег Галкін:

— Хоть мы и повзрослели на 20 лет, исторический материализм глубоко засел в наших умах. Важ-

но, чтобы мы были напитаны духовным компонентом сферы культуры. Одно дело — великолепное здание библиотеки. Другое дело — ходят в библиотеку или осматривают здание? Великолепное здание Оперного театра: ходят в оперу или на экскурсию в реконструированное здание? «Минск-арена» бьет рекорды посещаемости, но свидетельствует ли это об успехах спорта? То же самое и в культуре. Не окажется ли материально-техническое здание пустым? Мы свято верим в то, что решение проблем материально-технической базы решает все остальное. Я в этом не уверен.

Яўген Сахута:

— Проблемы ў нас — як і ва ўсім свеце: уплыў глабалізацыі, інтэрнацыяналізацыі, вымывання нацыянальных трады-

цый. І гэтаму трэба супрацьстаяць. Што мы і робім, як умеем, як можам — на энтузіязме і з падтрымкай дзяржавы.

Але святы, конкурсы, фестывалі адбываюцца не кожны дзень. Дзе ж усё пабачыць? Павінен быць Нацыянальны музей народнага мастацтва. Дарэчы, яго павінны былі стварыць яшчэ ў 2005 годзе згодна з дзяржаўнымі афіцыйнымі планами. А куды зараз весці гасцей? Вядзем у фонды Беларускага саюза майстроў народнай творчасці, якія больш нагадваюць склад.

Пра самаакупнасць культуры. Ці можа высокая культура сапраўды быць такой? Ну, можа... Напрыклад, калі ўзяць наш выдатны Оперны тэатр. А калі звярнуцца да народнага мастацтва? Дамы і цэнтры народных рамёстваў — амаль ва ўсіх раёнах — дзейнічаюць для адраджэння, падтрымкі і развіцця мясцовых мастацкіх рамёстваў. Высакародная дзяржаўная задача. Ну і што? Кожны год ім навешваюць планы рэалізацыі платных

паслуг. Мясцовыя майстры скардзяцца, што для іх выканання трэба пераходзіць на рынковы шырпатрэб і кіч. Напэўна, такая сітуацыя наогул ва ўсёй сферы народнай культуры...

Возьмем таксама нашыя творчыя саюзы. Іх дзяржаўная місія — падтрымліваць нацыянальную культуру. Чаму дзяржава ў адпаведнасці з гэтымі мэтамі не мае права фінансава падтрымліваць творчыя саюзы? Як грамадскія арганізацыі яны пастаўлены ў адзін рад, скажам, з філатэлістамі і сабакаводамі. Нічога не маю супраць апошніх, але ці можна з такім становішчам мірыцца?..

Ала Сташкевіч:

— Мы практычна не развіваем тыпалогію музейнай сеткі. Па сённяшні дзень няма пастаяннай экспазіцыі ў Нацыянальным гістарычным музеі. Цэлае па-

каленне вырасла, якое не мае візуальнага ўяўлення пра сваю гісторыю і культуру. Беларусь з яе багатай этнаграфіяй не мае свайго музея этнаграфіі. Няма дзяржаўнага музея археалогіі, а менавіта археалагічныя матэрыялы раскрываюць усё багацце матэрыяльнай культуры ў яе гістарычнай рэтраспекцыі. Для Беларусі гэта надзвычай актуальна, бо многія нашы каштоўнасці былі вывезены альбо беспаваротна зніклі падчас шматлікіх войнаў...

Людміла Кірухіна:

— Вырашаецца пытанне папулярызацыі і шырокага доступу да нацыянальных гістарычных помнікаў. Зараз стаіць задача стварэння нацыянальнай электроннай бібліятэкі. Бібліятэчная прастора цалкам пашырылася ва ўсім свеце дзякуючы інтэрнэту. У бібліятэку зараз ходзяць не толькі чытаць. Мы далі магчымасць доступу да лепшых сусветных інфармацыйных рэсурсаў у сталіцы, пашырылі гэтую магчымасць — далучылі рэгіё-

ны, стварыўшы віртуальныя чытальныя залы. Такім чынам, можна не толькі здзяйсняць пошук крыніц, але і атрымаць тую ці іншую электронную копію.

У бібліятэчнай справе наша краіна добра адпавядае нарматывам ЮНЕСКА. У нас на 2400 жыхароў захавана адна публічная бібліятэка. Але што тычыцца арганізацыі і доступу, то тут праблема: маем фонды, якія трэба апэратыўна аднаўляць. Як мінімум у 5 разоў трэба павялічыць аб'ёмы фінансавання на камплектаванне. Бо тут ужо мы адстаем ад нарматываў. Заклалі гэтую пазіцыю ў дзяржпраграму «Культура»...

Уладзімір Шчасны:

— Дзеці сёння не любяць чытаць кніжкі, але любяць гуляць з камп'ютарам. Уставіў дыск — і кніга там. Навукова-тэхнічны прагрэс не шкодзіць, а дапамагае...

Людміла Кірухіна:

— Ён уплывае на сам працэс чытання. Але адно другому не шкодзіць, безумоўна. Традыцыйная бібліятэка захаваецца, як і лепшая традыцыйная кніга; у свеце не падаюць лічбы па выданнях літаратуры...

Мы зараз рупліва адносімся да нашых рарытэтаў. І калі будзе створана нацыянальная электронная бібліятэка, то яна будзе паказваць, што ёсць мы, беларусы, ёсць наша кнігадрукаванне, ёсць нашы электронныя інфармацыйныя рэсурсы... Менавіта тады будзем у свеце вядомыя і беларусам замежжа, і розным установам. У гэтым кірунку за мінулыя гады шмат было зроблена. Напрыклад, распачалі праект «Лепшая беларуская кніга ў нацыянальных бібліятэках свету»...

Ірына Голубева:

— Толькі на першы погляд падаецца, што адбываецца простая замена адных сродкаў і носьбітаў інфармацыі — друкаванай кнігі, часопісаў — іншымі, разнастайнымі аўдыявізуальнымі сродкамі. Аднак не ўсё так проста. Спецыялісты

лічаць, што гэта (канешне, не толькі гэта) прывяло да «крызісу чытання», што не так бяспечна, як можна падумаць. У сацыяльную навуку нават уведзены тэрмін — «функцыянальная неадукаванасць» на сельніцтва.

Ірына Лапцёнак:

— Пытанне вельмі слушнае, бо мае адносіны не толькі да бібліятэкі і электроннай кнігі. Сёння фарміруецца так званае «экранныя мысленне», калі папяровая і электронная кнігі як носьбіты інфармацыі знаходзяцца на адным баку, а на процілеглым, больш прыцягальным, асабліва для маладога пакалення, — камп'ютарныя гульні, электронныя сеткі і адсутнасць электроннай культуры. Разам з тым адным з галоўных кірункаў — у прыватнасці, музейнай дзейнасці — з'яўляецца культурна-адукацыйная работа. У некаторых музеях замежжа яна цалкам пераўтвараецца ў выкананне забаўляльнай функцыі. Пры гэтым губляецца асноўнае — місія музея, яго адметнасць. Так, у прыватнасці, абсалютная большасць дзіцячых музеяў за мяжой пабудаваны на выкарыстанні гульнёвых аўтаматаў, інтэрактыўных камп'ютарных гульняў і інш. Па вялікім рахунку, гэта штучныя музеі. Прыемна адзначыць, што Дзіцячы музей у Полацку — на тэрыторыі СНД адзіны дзіцячы музей, праца якога з наведвальнікамі адбываецца на аснове музейных прадметаў і калекцый, з улікам індывідуальнага і псіхалагічнага падыходаў. З другога боку, безумоўна, тэмпы інфарматызацыі неабходна паскарць: развіваць інфармацыйныя тэхналогіі ў экспазіцыйнай дзейнасці, навукова-фондавай рабоце, ствараць электронныя архівы, якія будуць садзейнічаць вывучэнню і ўвядзенню культурных каштоўнасцей у шырокі ўжытак, іх годнай прэзентацыі ў сусветнай прасторы.

На мой погляд, беларускай культуры больш адпавядае эвалюцыйны, а не рэвалюцыйны шлях

развіцця. Скапіраваць замежныя стандарты проста, але гэта не дасць жаданы вынік: пэўныя этапы мы павінны прайсці самі, атрымаўшы вопыт і разуменне таго, што нам сапраўды неабходна, навошта і як фінансава гэта арганізаваць. Сёння, у перыяд дэмакратызацыі грамадства, калі ствараецца адкрытая інфармацыйная прастора, адна з галоўных задач маркетынгу — вызначыць культурныя запыты грамадства і будаваць сваю дзейнасць на аснове іх вывучэння і ўліку. Установы культуры не павінны навязваць сваё бачанне, іх задача — фарміраваць яго. Пад час праектавання музеяў мы павінны ўлічваць, што яны ствараюцца не для «акадэмічнай праслойкі», а для шырокіх колаў грамадства, маюць рэальную і патэнцыяльную аўдыторыю, ад вызначэння якой залежыць адметнасць праекта экспазіцыі. Сусветныя выклікі ў выглядзе шырокай інфарматызацыі культурных працэсаў, з'яўлення новых камп'ютарных тэхналогій, развіцця музейнага дызайну ўплываюць на неабходнасць хуткага рэагавання, у тым ліку і з боку музейных структур. Канцэпцыі, распрацаваныя 5 і больш гадоў таму, губляюць сваю актуальнасць на момант канкрэтнай рэалізацыі праекта пры недастатковай ініцыятыўнасці музея. Вопыт музеяў замежжа сведчыць, што экспазіцыі змяняюцца прыкладна кожныя 7—10 гадоў. А ў нашых умовах навуковыя праекты экспазіцый раней распрацоўваліся дзесяцігоддзямі...

Аналіз развіцця музейнай сеткі краіны вызначыў яшчэ адну перспектыўную тэндэнцыю, выклік часу, які працуе на карысць музеяў: пачатак фарміравання музейных кластэраў. З цягам часу музеі становяцца часткай развіцця тэрыторыі, значным элементам рэгіянальнага развіцця, адметнай візітнай карткай рэгіёна. Дадзеная тэндэнцыя адлюстроўвае характэрныя рысы фарміравання і развіцця арганізацыі музейных структур у краінах Еўропы, дзе

большасцю музеяў займаюцца федэральныя землі (камуны). Значныя перспектывы культурнага развіцця грамадства звязаны з развіццём музеяў-тэрыторый, музеефікацыяй замкаў і палацаў. Адметная тэндэнцыя ў галіне прэзентацыі фондавых калекцый — стварэнне сістэмы адкрытага захоўвання музейных фондаў. Два гады таму ў Гомельскім палацава-паркавым ансамблі адкрылася першая на Беларусі экспазіцыя адкрытага захоўвання археалагічных калекцый. Прагназуецца рост музейнай сеткі, абумоўлены грамадскай ініцыятывай, звязаны са з'яўленнем дзяржаўных музеяў і іншых ведамстваў, прыватных музеяў. Сярод створаных апошнім часам — Фотамузей, Музей рыцарства, Музей дарог, Музей авіяцыйнай тэхнікі і інш.

Валянціна Іўчанка:

— Перед страной стоит задача вхождения в мировой историко-культурный процесс со своей культурой и презентацией ее во вне как уникальной и самобытной. Это предполагает теоретически наличие рефлексии модели отечественной культуры, а ее пока нет. Чтобы войти в мировое пространство, необходимо наличие национальных школ философии и социологии, общепринятой концепции национальной историографии. Пока мы можем говорить о национальной школе искусства и, в большей степени, о классической белорусской литературе — она признана во всем мире. Несомненно, идет работа по рефлексии национального философского и культурного наследия. Мы знаем работы Владимира Конона, Альфреда Майхровича, Семена Подокшина по выведению из тени забытых имен и артефактов культуры, анализу и осмыслению наследия эмиграции. Вышло много книг о культурных деятелях Беларуси. И это хорошо, ведь когда мы обратимся к прошлому нашей Родины, то увидим множество

имен, с какими ассоциируются то или иное время, образ Отчизны, эпохи. Время мы воспринимаем через образы и деятельность определенных людей, представителей национальной элиты.

Ситуация у нас уникальная. Мы находимся в центре Европы на стыке нескольких культур и между центрами цивилизационного влияния — Западом и Востоком, Севером и Югом. На этом пограничье можем стать неким проводником кросскультурных процессов, арбитром и творческим посредником в диалоге культур. А если учесть такие черты белорусской культуры, как этичность, гуманизм, креативность, синкретизм, транскультурность, сохранение автохтонного культурного кода, то вполне можем выбрать ориентацию на культурный суверенитет и свою культурную традицию, которая в Западной Европе, кстати, уже размыта. Так почему бы не посмотреть на традицию, национальную культуру как на основу для создания новой мировоззренческой парадигмы?

В условиях глобализации культуры ситуация такова, что даже небольшие потрясения, кризисы, локальные войны и конфликты в других странах оказывают влияние на социально-экономические процессы, происходящие в Беларуси. Как нам сохранить свою культуру, чтобы ее не стандартизировали и не размыли? Сейчас выигрывает тот, кто обладает информацией и стратегическим мышлением. Необходимо формировать планетарное мышление, способность предвидеть и прогнозировать последствия принимаемых решений и брать ответственность за них. А ведь традиционной культуре белорусов присуще понимание ценности мгновенья жизни в вечности как дара и ощущение единства и гармонии Космоса, Бога, природы и человека. В то же время никогда не забывали о земле как ценности земного существования и о насущном. Встают

проблемы возрождения целостности национальной жизни, включения традиционной культуры в современный социокультурный процесс.

Можно вспомнить белорусского философа Сулиму (Владимира Самойлу), который взял определение нации у французского философа Ренана. Нация есть народный плебисцит (выбор народа). Речь идет о том, что нация не константа, ее можно создавать, и это зависит от активности, жизнедеятельности народа, его творческой энергии. Нам не надо смотреть ни на Запад, ни на Восток; мы сами можем создавать свою систему влияний, смыслов, ценностей, идеалов, и будущее страны зависит от творческой активности и энергии национальной элиты и всего народа.

Какова стратегия развития белорусской культуры? Прежде всего встает проблема формирования культурного пространства. Это не только определенная территория, ландшафт, памятники истории и культуры, но и жизненное пространство, которым дорожат, испытывают чувство любви, привязанности. Оно насыщено воспоминаниями о предках, легендами, мифами, идеями, ценностями, смыслами и обладает огромной энергией. Речь идет об обустройстве культурного пространства и превращении его в креативную среду, которая способствует развитию свободного творчества, самовыражению, самореализации отдельной личности и нации в целом. Необходима консолидация нации и превращение ее в субъект культуры. Еще Франциск Скорина заложил белорусскую идею — базовые ценности нации. Независимость, культура, свобода, Родина, земля, язык, интеллект нации, толерантность, уважение к достоинству народа — вот главные ее слагаемые. Это актуально и поныне. Только мы сами, общими усилиями нации можем создать свой белорусский космос,

свою систему влияний и войти в мировой историко-культурный процесс как государство со своей самобытной культурой.

Алесь Шамак:

— На маю думку, самы значны выклік сучаснасці — функцыянаванне масавай камунікацыі, якая вядзе да страты не толькі нацыянальнай афарбоўкі, але нават да страты гуманістычнага пачатку. Жаданне стварыць не высокамастацкі твор, а мастацкі «прадукт», які трэба прадаць як мага большай частцы грамадства, каб зарабіць грошы, вядзе да падмены культуры «некультурай». Упакоўка прыцягвае ўвагу да такога «прадукту», але змест і якасць у большасці сваёй — вельмі нізкія. Добра пра гэта сказаў адзін расійскі дзеяч: «Масавая культура безкультур'я».

Ала Сташкевіч:

— У культурнай рэчаіснасці Беларусі назіраюцца дзве тэндэнцыі, якія можна лічыць вызначальнымі. Першая — фарміраванне культуры памяці. Працэс гэты яшчэ не завершаны. На дзяржаўным узроўні прыняты Закон «Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны», вызначаны спіс гісторыка-культурных аб'ектаў, па-сутнасці, абазначаны афіцыйныя «месцы памяці» (згодна з канцэпцыяй французскага культуролога П'ера Нора). Але працягваецца грамадская дыскусія: хто мы такія і адкуль мы? Дзе палягаюць вытокі нашай ідэнтычнасці: у Полацкім княстве,

у Вялікім Княстве Літоўскім?.. Другая тэндэнцыя — фарміраванне сучаснага ўяўлення пра культуру Беларусі, нейкіх сучасных трэндаў. Гэты працэс ідзе як на ўзроўні візуальнай культуры, так і на ўзроўні кантэкстуальным.

На візуальным — мы практычна не рэалізуем нашу ідэнтычнасць. Іншымі словамі, не ствараем сучаснага вобраза беларускай культуры. Паглядзіце, да прыкладу, на архітэктурну. У нас ёсць Нацыянальная бібліятэка, Палац Рэспублікі, але ў чым іх адметнасць? З другога боку, паглядзіце, як сёння выглядае сталіца Казахстана — Астана, і вы зразумеете, што там відавочна складваецца непаўторны візуальны вобраз горада. Мінск пакуль застаецца горадам канца 1950-х гадоў. Архітэктурна галоўнага праспекта сталіцы працягвае дамінаваць...

Аднак актыўна змяняецца агра-ландшафт. Прычым працэс змены візуальнага вобраза вёскі імкліва ідзе ў бок уніфікацыі і стандартызацыі: традыцыйныя і ўнікальныя для кожнага рэгіёна пабудовы хутка выцясяюцца будынкамі з селікатнай цэглы, зробленымі па тыпавым праекце, якія і архітэктурнай цяжка назваць. Праз 10 гадоў мы страцім беларускую вёску, знікнуць апошнія драўляныя помнікі, і ўбачыць іх мы зможам толькі ў музеі пад адкрытым небам. А чаму не ствараць сучасныя праекты вясковых дамоў на падставе традыцыйнай архітэктурнай?

Візуальны воблік сучаснага беларускага горада, вёскі патрабуе новага крэатыўнага падыходу, заснаванага адначасова на традыцыі і інавацыі.

Візуальная культура — гэта яшчэ і культура электронная. І мы тут таксама пакуль не ў авангардзе. Няма адметнага беларускага вобраза ў інтэрнэце. Мы таксама вельмі слаба інтэгрэваны ў сучасную еўрапейскую і сусветную культурную прастору, практычна не прадстаўлены ў сусветных інтэгрэваных базах даных.

Людміла Кірухіна:

— Пра аграгарадкі магу дадаць, што, напрыклад, архітэктурна бібліятэкі там не аднолькавыя. Праехала па ўсіх рэгіёнах і адзначу: яны скіраваны на спецыфіку рэгіёнаў і сёння больш адпавядаюць сучасным патрабаванням, таму што рабіліся з улікам запытаў мясцовых жыхароў. Але вырашыць усё разам немагчыма, трэба рабіць прыярытэты развіцця з улікам сучасных патрабаванняў. Інакш мы збочым...

Яўген Рагін:

— Быў на Светлагоршчыне і заўважыў, што дысананс у архітэктурнай вёска і аграгарадкаў — велізарны. І гэта сумна. Мы адбывалі аграгарадкі з шыкоўнымі ўстановамі культуры. Але засталася праблема развіцця звычайнай, не «аграгарадоцкай» вёскі, якая папросту гібее... І мясцовыя бабулькі нязменна кажуць: знікне крама і бібліятэка — знікне і вёска. Так і адбываецца.

Іван Крук:

— Я закідваю вуду на наступную тэму нашай гутаркі. Калі робіш падыходы да адукацыйных стандартаў ва ўніверсітэтах і школах, то бачыш, што гуманітарны цыкл звужаецца. І паўстае пытанне: а дзе ж тое багацце, якое мы з вамі аднаўляем і якім чынам яно ўплывае на свядомасць сучаснікаў?

Работнікі сферы культуры. Якімі кампетэнцыямі яны павінны валодаць на сучасным этапе? У чым вы бачыце асноўныя праблемы кадровай сітуацыі ў галіне?

Алена Рыбчынская:

Как помочь делу, сидя в кресле чиновника, — большой вопрос. В каких-то делах достижения заметны больше, в каких-то меньше, а где-то и вовсе только вышли на пути к успехам. В настоящее время мы находимся в состоянии, когда сил немного, а дел прибавляется...

Если ответить на первый вопрос: что является прорывом за последние 20 лет развития культуры, то это, конечно, то, что мы в мире, за рубежом стали белорусами, а не среднестатистическими «русскими», как было в эпоху СССР. И это очень приятно...

И диаспоры наши вдали от Беларуси очень помогают создавать положительный имидж нашей страны. Мы еще только готовимся к Дням культуры в Санкт-Петербурге, а тамошняя белорусская диаспора уже ими живет. Она живо откликается на все наши события. Иногда кажется, что белорусы зарубежья так бережно и трепетно относятся к культурным традициям — наверное, больше, чем мы здесь.

А теперь об образовании в сфере культуры. Мы зачастую сталкиваемся с проблемой, как передать эстафету знаний, и не всегда имеем верное представление, каких специалистов готовить себе на смену. Время очень спрессовано. То, что проживалось за 10 лет, уже умещается в год. Думается: действительно, надо не учить других тому, чему нас ранее обучали в институтах и университетах, а восполнять образовательные программы, исходя из потребностей времени, специфики регионов, вместе с тем сохраняя традиции.

Приходилось сталкиваться с ситуацией, когда молодой специалист честно учил местных жителей тому, чему его научили в университете культуры, то есть делал абсолютный перенос обряда, который там никогда и не практиковался, без учета традиций данного региона.

Подобное размывание традиционной культуры происходит на всех направлениях: появляются псевдокостюмы, псевдотанец, даже в песнях делаются современные поправки. К сожалению, уходят специалисты, которые могли бы отстоять исконность и первозданность, ведь это не просто сохранить образцы нематериальной культуры.

Посмотрим, например, на культуру музыкальную. Где мы найдем второго Владимира Перлина (ему уже 70!), воспитавшего целую плеяду юных музыкантов? На его юбилейном концерте в филармонии играли лучшие музыканты Европы, они все его воспитанники. В эти моменты понимаешь: вот она — гордость нации. Печалит лишь одно: захотят ли они вернуться в свою страну и повторить путь учителя? Что мы, чиновники, можем для этого сделать?

Или где взять классного специалиста, который бы научил аутентичным танцевальным движениям? Замечательно, что есть сегодня Николай Козенко — профессионал, преданный традиционному белорусскому танцу, но и он не молод. Согласитесь, сегодня в быту мы танцуем и поем нечто усредненно славянское. Недавно прошла коллегия по хореографии. Мы так старались внедрять новые технологии, планы, до такой степени осовременили хореографическое образование, что сегодня если мы с вами встанем и возьмемся в паре за руки, то не станцуем ни одного национального движения. Будем долго выяснять, как и что делать под белорусскую польку или другую известную мелодию...

Когда я училась в Санкт-Петербурге, не понимала в то время наших прибалтийских коллег. У них было узаконено сохранение определенного количества движений в традиционном танце, и таких образцов было несколько; к ним никто не имел права прикоснуться. Балетмейстерская постановка могла ставиться только по мотивам этого танца и иметь уже авторскую интерпретацию. Это как гамма до мажор, ее не трогаем. Пришло время точно так же отнестись и к образцам хореографии. Я уже говорила при подготовке к коллегии: если мы не узаконим и не заставим, именно заставим, сегодня таким образом создать и сохранить в среде школьников, студентов, участников любительских коллективов этот уникальный материал, то можем утратить его навсегда...

И еще одно важное замечание. Нам необходимо отстаивать специфику отечественного образования в сфере культуры. Хорошо, что появилась возможность принимать творческий экзамен при поступлении в вуз. Замечательно, что мы сохранили уровень среднего специального образования, и он у нас, по оценкам российских коллег, высок. Но вот начальное профессиональное образование теряем. Необходимо в Концепции о развитии художественного образования придать школам искусств статус уровня образования и сделать диплом не только памятным, но и документом, определяющим уровень перехода на следующую ступень, иначе превратим школы искусств в кружки, придав им повышенный уровень. Сегодня мы много сделали для этих школ, но привязанность к дополнительному образованию ведет в совсем другую сторону. Кадры в сфере культуры не возникают по желанию в 18 лет, когда человек стоит перед выбором профессии. Этот путь чаще всего начинается с 5—6 лет. Да и гимназии-колледжи в музыкальном, хореографическом, худо-

жественном направлении должны иметь статус нетипичного учебного заведения, дающего среднее специальное образование, куда поступают в 10 лет. Ведь профессиональный компонент учащиеся начинают осваивать именно с этого возраста. Аналоги таких учебных заведений есть у наших соседей.

Ирына Голубева:

— Пытанне пра прафесійную кампетэнцыю стаіць асобна ў нашай гутарцы, і мы яшчэ вернемся да яго. Я хацела б вас папрасіць: усё ж такі падсумуйце свой выступ у кантэксце нашага пытання. Што вы можаце сказаць пра сістэму мастацкай адукацыі за 20 гадоў? Што адбываецца: трансфармуецца яна, дэградзіруе, разбураецца, будуецца ці яна, наадварот, неяк аптымізуецца? Вось ваша выснова па гэтым пытанні.

Алена Рыбчинская:

— В начале 90-х мы вели поиск, пытались воссоздать собственную образовательную систему в сфере культуры, наладить подготовку своих специалистов, не прибегая к помощи вузов союзного значения в Петербурге и Москве. Но до конца решить кадровый вопрос в учреждениях образования собственными силами так и не смогли. Попытки выйти на авторские методики по основным направлениям искусств находятся в стадии становления. Нынче сложно найти квалифицированного педагога, который сам бы готовил себе за-

мену, передавал практический опыт. Главная причина — экономическая ситуация тех лет, особенно начала 90-х: человек стал искать пути, как выживать. И потому многие вынуждены были оставить педагогику. Медленно, но все же наплывает провал в качестве, уровне подготовки специалистов, причем это прежде всего касается школы.

Посмотрела планы по приему абитуриентов в Университет культуры и искусств, в Академию искусств. Возникло много вопросов. На режиссерское отделение мы набираем как на очную, так и на заочную формы обучения школьников, т. е. на базе общего среднего образования. Культурологов — 41 человек, также на базе средней школы... Все-таки это профессии, которые требуют жизненного опыта, сложившегося мировоззрения, определенных профессиональных знаний. Недаром знаменитый ГИТИС принимал на режиссуру людей, которые имели высшее художественное образование. Может быть, поэтому мы и стремимся пройти у них стажировку, пригласить к себе педагогов этого именитого вуза?

Движение есть. Мы открыли факультет экранных искусств. Но проблему не просто не решили, а усугубили ее. Ведь не сложно что-то открыть, важно создать перспективу развития, обеспечить качество на долгие годы, дать результат через создание культурного продукта в перспективе. Мы в Министерстве культуры долго обсуждали и все еще обсуждаем вопрос о необходимости открытия Академии танца. Спешить нельзя. Прежде чем создать, следует 107 раз отмерить, чтобы не возникло «дежавю». Повторюсь, работы в образовании сферы культуры очень много, необходимо брать ответственность и решать накопившиеся проблемы безотлагательно, чтобы двигаться дальше. Образование в сфере культуры — фундамент, на кото-

ром стоит профессиональное искусство, любительское творчество, развитие наших музеев и библиотек. Нужна поддержка научных исследований. Чтобы не делать очередных ошибок, нужен хороший экономический анализ сферы культуры, создание грамотной статистики и изучение демографической ситуации в стране.

Алена Макарава:

— Попытки создать отечественную школу культурологии в Беларуси наблюдаются. Она начала формироваться в последние два десятилетия. Без серьезной научной школы фундаментальной и прикладной культурологии мы не сможем продвинуться в понимании того, что происходит в нашей богатой и сложной, многоаспектной и мозаичной культуре. Не сможем ни кадры готовить, ни опыт обобщать, ни разрабатывать нормально действующую государственную культурную политику. Хочу констатировать: к сожалению, робкие попытки сделать разработки в области прикладной культурологии пока не находят поддержки; прежде всего имею в виду принятие решений о научной специальности «Прикладная культурология». На соответствующее отделение поступают дети сразу после школы, оно стало коммерческим, туда приходят те, кто готов платить деньги, в то же время число мест для бюджетников ограничено.

Чему мы можем теперь научить в Университете культуры (где я проработала 25 лет) или в системе повышения квалификации, если асфальтовая культура в городе и кнопочная культура, идущая из интернета, развиваются такими темпами, имеют такую социодинамику, когда педагоги вообще не понимают, что происходит за пределами кольцевой дороги столицы? На повышении квалификации мы ни в один регион не можем вывезти практиков, а студенты не выезжают на практику уже лет 20. К счастью, есть люди, которые понимают эти организационные проблемы и знают, как должно быть.

Раз уж зашел разговор про учебные планы и планы набора студентов, хотелось бы знать, почему в перечне образовательных стандартов специальности «Искусство» и «Дизайн» утверждаются через Министерство культуры, а «Культурология» — через Министерство образования...

Алена Рыбчинская:

— Надо прямо сказать, что в плане образования наша культура чувствует себя сиротливо. Нам все сложнее договариваться с Министерством образования. Казалось бы, вышел Кодекс об образовании, но наша специфика там почти не отражена. Наступает момент истины: или мы должны стать у них своими — уйти всей частью образования в сфере культуры под патронат Министерства образования, или они должны нас признать полноправными в диалоге. Если этого не произойдет, то лет через 10 случится катастрофа. Вот простейший пример: у концертмейстера в детской школе искусств отпуск на 6 дней меньше, чем у его коллеги в общеобразовательной средней школе.словно это разные специальности. К сожалению, законодательство сформировано так, что постоянно приходится что-то просить, в лучшем случае — согласовывать...

Ірына Голубева:

— Я думаю, што кадравая сітуацыя, якая абстраецца і пра што сведчыць статыстыка, публікацыі ў СМІ, вынікі даследаванняў, з'явіцца адным з сур'ёзных выклікаў, з якім сутыкнецца культура ў бліжэйшы час. І ўжо сутыкаецца... Павыніках сацыялагічнага даследавання нашага аддзела, у галіне культуры працуе значная доля работнікаў пенсійнага ўзросту, якая не зніжаецца з-за адсутнасці канкурэнцыі за працоўныя месцы з боку моладзі. Частка маладых спецыялістаў мяняе месца працы на працягу двухгадовага тэрміну працы па размеркаванню. Нягледзячы на тое, што функцыянуе разгалінаваная сетка навучальных устаноў, якія забяспечваюць атрыманне сярэдняй спецыяльнай адукацыі ў сферы культуры і мастацтва, і 3 ВНУ, вакантнымі застаюцца сотні працоўных месц. Спецыялістаў не хапае ўсюды, перш за ўсё ў сельскай мясцовасці.

Пытанне кадравага забеспячэння ўстаноў галіны ў бліжэйшыя гады, верагодна, будзе абстраецца, і не толькі па колькасных параметрах, але і па якасных. Праблема фарміравання «чалавечага капіталу» становіцца надзвычай актуальнай для сферы культуры. Новыя выклікі часу, такія як глабалізацыя, медыялізацыя культуры, паглыбленне сацыяльна-культурнай дыферэнцыяцыі ў грамадстве і іншае, патрабуюць прафесіяналаў новага тыпу. У сваёй дзейнасці яны павінны не толькі абавірацца на канкрэтныя веды і навыкі, але і мець шырокі светапогляд. Гэта азначае, што адной прафесійнай кампетэнтнасці можа не хапіць, патрэбна кампетэнтнасць сацыяльная.

Мікалай Каралёў:

— Хачу поўнасю згадзіцца з тым, што было сказана да мяне. Буду выказваць асабісты пункт гледжання, які можа не супадаць з поглядамі кіраўніцтва нашага

Універсітэта на праблемы. Што мы захавалі і што згубілі, што не атрымалася? Па-першае, у адрозненні ад нашай суседкі Расіі мы захавалі сетку ўстаноў культуры. Не лічу гэта галоўным паказчыкам. Але важна тое, што захаваліся працоўныя месцы. Па-другое, мы захавалі сетку пачатковай адукацыі — школы мастацтваў і музычныя, захавалі і нават пашырылі сетку сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў. Па-трэцяе, захавалі сетку ВНУ.

Не так даўно абмяркоўвалася пытанне тэрмінаў навучання (ад нас тут амаль нічога не залежыць), а таксама скарачэння блока сацыяльных і гуманітарных дысцыплін. З гэтага блоку выходзяць: этыка, эстэтыка, логіка, рэлігіязнаўства, гісторыя Беларусі, не кажу пра культуралогію, якой няма ўжо даўно. Нам навязалі блок дакладных навук і прыродазнаўчых дысцыплін, і мы павінны вучыць нашых харэографі, акцёраў, музыкаў асновам вышэйшай матэматыкі, сучаснага прыродазнаўства. А яшчэ — абароне насельніцтва ў надзвычайных сітуацыях і ад радыяцыйнай бяспекі, ахове працы і г. д. Нам тут цяжка змагацца з Міністэрствам адукацыі...

Адам Мальдзіс:

— Сярод дысцыплін, якія выкладаюцца ў ВНУ галіны, на жаль, няма такога важнага прадмета, як крыніцазнаўства...

Мікалай Каралёў:

— На пачатку 90-х гадоў сталічны Інстытут культуры рыхтаваў спецыялістаў па культасветрабеце, а таксама па бібліятэказнаўстве і бібліяграфіі. Зараз у нас 16 спецыяльнасцей, 34 напрамкі, 36 спецыялізацый. На нашым факультэце практыкуем і адкрываем тыя, якія неабходны ў першую чаргу для інавацыйнай дзейнасці ў су-

часных эканамічных умовах. Гэта менеджмент (сацыяльна-культурнай сферы, міжнародных культурных сувязей), інфармацыйныя тэхналогіі ў культуры і інш. У гэтым годзе ўпершыню выпускаем спецыялістаў па сацыяльнай культурнай дзейнасці.

Што не атрымалася ўвогуле ў нашай сферы? Не ўдалося падтрымаць стварэнне і развіццё прыватных устаноў культуры. У нас амаль няма прыватных тэатраў, антрэпрыз, канцэртных арганізацый і г. д. На жаль, гэта стрымлівае развіццё галіны. Не атрымалася развязаць рукі работнікам для больш эфектыўнай інавацыйнай і творчай дзейнасці. Рукі гэтыя звязаны: жорсткія інструкцыі, фінансаванне пад затраты, штатныя расклады...

Нашы платнікі ідуць працаваць у рэкламныя агенцтвы, турыстычныя фірмы, у СМІ — там больш свабоды для дзеянняў. Гэтыя арганізацыі працуюць у рынковых умовах. Яшчэ не атрымалася змяніць мысленне саміх работнікаў культуры, якія лічаць, што ўсё павінна зрабіць дзяржава, яны спадзяюцца толькі на падтрымку зверху і кажуць: мы б хацелі, але нам не даюць такой магчымасці...

Зараз збіраемся адкрываць практыкаарыентаваную магістратуру, дзе неабавязкова здаваць кандыдацкі іспыт і дзе не патрабуюцца навуковыя публікацыі. Профіль — арганізацыйная, інавацыйная і праектная дзейнасць. Мы ўжо падрыхтавалі дакументы на конт магістратуры, спецыяльнасць — арт-менеджар, ступень магістра-менеджара. Туды будуць паступаць таксама тыя, хто ўжо набыў пэўны вопыт і мае рэкамендацыю з зацікаўленага прадпрыемства ці арганізацыі. Ну, а самае галоўнае — мяняць мысленне тых, хто будзе там вучыцца...

Яўгенія Дзягілева:

— Хотелось бы отметить, что за минувшие годы ухудшается подготовка музыкальных кадров, и это объективная реальность. Пока все держится на старшем поколении, а молодежь, как уже говорилось, уходит. Не формируются педагогические школы. Если в советское время наблюдалось их взаимовлияние, то теперь — нет. Если раньше в республике было 318 музыкальных школ, то теперь лишь — 140. Престиж профессии падает, уменьшается число желающих обучаться на всех уровнях. И особенно остро стоит проблема с музыковедами. Мы вынуждены в учреждениях среднего специального образования давать квалификацию преподавателя теоретических дисциплин хоровикам, хотя понимаем, что это не выход из положения. Но закрывать эти бреши как-то надо...

Зато у нас стабильно повышается конкурс на эстрадные специальности. Беларусь — столица попсы, и это поддерживается на государственном уровне. Если в Западной Европе уже схлынула ее волна и там больше ценится академическая традиция, то у нас гребень этой волны еще даже не достиг пика. Наши средние специальные учебные заведения вынуждены открывать эстрадные отделения, потому что туда идут тинейджеры — среди них это популярно. За счет того, что у нас 14 человек на место среди эстрадников, имеем недобор на «баян и аккордеон», на «домру и балалайку», даже на «фортепиано»,

а уж про теоретические специальности вообще разговора нет.

Уладзімір Шчасны:

— Чему же тут удивляться? Те же домристы заранее знают, что не найдут работу после окончания учебы...

Яўгенія Дзягілева:

— Другая проблема — прогнозирование потребности в кадрах. Оно, считаю, должно делаться на уровне регионов.

Алена Рыбчинская:

— Если мы в прогнозировании станем исходить из конкурсов, то должны будем открыть еще десяток факультетов эстрады. Но прогнозирование — это определенная политика. Уже допрогнозировались так, что закрыта фабрика народных инструментов. Потому что в перечнях закупки оборудования на первом месте стоит магнитофон: именно он, так сказать, пропагандирует всевозможные легковесные конкурсы. Даже на отчетных концертах вуза, где мы с гордостью показываем свои достижения в области народного искусства, все чаще звучит фонограмма, народная песня подменяется эстрадной обработкой, а современную хореографию на белорусскую тему можно увидеть все реже. Сравните, что легче: выйти на сцену и спеть легкую эстрадную песенку и стать лауреатом или проделать большой путь к вершинам Международного конкурса имени Чайковского? Белорусский слушатель больше знает про эстрадное «Евровидение». А вот про юных талантливых музыкантов, как виолончелист Иван Коризна, или про конкурс инструменталистов «Евровидения»... многие не слышали вообще.

И еще о демографической ситуации. Мы в отделе провели небольшое исследование с помощью информационной базы данных, которая создана в Институте культуры Беларуси. Так вот, нашим профессиям демографиче-

ская ситуация никак не мешает. Охват детей, которые приходят учиться в школы искусств, за последние два года, увеличился на 13,2%. А вот конкурсы в вузы падают. Молодые специалисты после окончания вузов распределяются все (исходя из отчетов комиссий по распределению), но, так прозвучала информация, не задерживаются на местах и, более того, не оправдывают возложенные на них надежды на качество преподавания, потому что они понимают: пришли временно...

Яўген Рагін:

— Мне даводзіцца амаль што-тыднёва сустракацца з начальнікамі аддзелаў культуры ў рэгіёнах. Да прыкладу, у Касцюковічах Магілёўскай вобласці не задаволены ўзроўнем падрыхтоўкі спецыялістаў, якіх выпускаюць сярэднія спецыяльныя ўстановы сферы культуры. Маўляў, музыканты — яшчэ так сабе, а ўсе астатнія — да патрабаванняў сённяшняга дня не дацягваюць... Напэўна, час прыспеў пастаўляць у вёскі спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй. Канешне, сваіх мясцовых, каб не з'ехалі ў гарады...

Журналісцкая практыка пераконвае, што далёка не ва ўсіх рэгіёнах Беларусі ствараюцца належныя ўмовы для замацавання маладых спецыялістаў. А гэта — праблема сацыяльная. І яшчэ. Шмат кажуць у раёнах пра неабходнасць таго, каб студэнт ездзіў на вясковую практыку з I курса (гэта ўжо падкрэслівала Алена Аляксандраўна), каб адпрацоўваў свае ідэі — ад курсавых і да дыпломнай работы — менавіта на рэгіянальным гронце. У адваротным выпадку выпускнік (нават вясковага паходжання) будзе баяцца вёскі, будзе па-ранейшаму не ведаць, як жывую работу з сяльчанамі наладжваць, як узаемадзейнічаць з патэнцыяльным спонсарам. Менавіта ўзаемадзейнічаць на роўных, а не грошы беспадстаўна прасіць. Такое нахлебніцтва — злачыннае. На мой погляд, маладога работніка культуры трэба ву-

чыць самастойнасці, крэатыўнасці, самаразвіццю. Менавіта гэтых якасцей, лічу, сёння і не стае сельскім работнікам культуры...

Мікалай Каралёў:

— Наш Университет готовится к распределению. Еще полгода назад во все областные управления культуры мы отправили приглашения: приезжайте, пожалуйста, на предварительное распределение, тут есть студенты и из вашего региона, учатся по таким-то специальностям; возьмите их к себе на трехмесячную преддипломную практику, если устроит — сделайте запрос на работу. Думаете, много чиновников откликнулось? Только из двух районов Беларуси! Половина областей вообще не подтвердили потребность... А ведь можно обращаться к нам и за два года до окончания, если нужен какой-то специалист...

Яўгенія Дзягілева:

— Идеальную модель подготовки специалиста должен продумать каждый педагог. Он обязан представлять, для кого и зачем его готовит. И тут мы зачастую упираемся в педагогическое невежество, в инерцию мышления у руководства того или иного учебного заведения, в отсутствие возможности создать конкурентоспособную среду. За счет факультативов в учреждениях среднего специального образования преподаем будущим музыкантам менеджмент, ибо они все инфантильны. Также во многом инфантильны их руководители и педагоги...

Словом, необходима профессиональная компетенция, начиная с повышения квалификации педагогических кадров. Надо не просто учить играть (нужна не школа ремесла, или школа натаскивания), а создавать личность учащегося. Что до кадровой ситуации в сфере культуры, то проблема в том, что на научном уровне, уровне стратегии этим практически никто не занимается...

Алена Рыбчинская:

— Инициатива специалистов натывается на отсутствие компетенции руководителей, которые не всегда знают, что делать, за что схватиться, особенно в регионах. Скажем, создать сайт не значит просто кнопку нажать — надо найти материальные средства, профессионалов, потратить интеллектуальные силы. Иногда нам кажется, что многие вещи просто элементарно делаются, но это не так. Очень часто директорами становятся некомпетентные люди не в профессии, а в принятии управленческих решений. Они сводят свою задачу к тому, чтобы создать хороший репертуар, продать билеты, оказать услугу, поставить галочку в плане. Не случайно у режиссерских групп в ходу выражение «оптичить мероприятие». А где его обсуждение, анализ недочетов? К сожалению, молодым сегодня нужны планерки, обсуждения, но не для того, чтобы их принародно обругать, иногда и унижить. Учеба не останавливается на пороге вуза или учреждения среднего специального образования, надо возродить институт наставничества не по указке сверху, а по потребности вместе делать дело. Ведь когда-то была хорошая традиция — проведение любого, будь то государственного или районного, городского, мероприятия заканчивать обсуждением и подведением итогов... А сегодня у молодых специалистов нет точки отсчета — удалось ли мероприятие или провалилось? И как работать дальше?

Людмила Кірухіна:

— Если касаться, к примеру, прогнозов по отрасли, то это, прежде всего, задача Инбелкульта, которому, считаю, насуточно необходим статус научно-исследовательского учреждения. Ведь программа «Культура» заставляет заниматься серьезными исследованиями. В бли-

жайшем будущем в республике на 100 работающих будет 64 пенсионера, и это уже сегодня необходимо учитывать и закладывать...

Адам Мальдзіс:

— У мяне прапанова: Інстытут культуры Беларусі павінен стаць нацыянальнай навукова-асветнай установай імя Францыска Скарыны. Тады з Інстытутам будуць лічыцца і тут, і за мяжой. А са сваім сённяшнім статутам Інстытут не можа ўплываць на культурную палітыку, асабліва на міжнародную. Я б пачынаў менавіта са змены статута, калі б гэта ад мяне залежала.

Уладзімір Шчасны:

— Якім для Міністэрства культуры павінен быць Інстытут? Я вельмі баюся, што ён стане чыста навуковым. У яго сценах працуе сакратарыят Нацыянальнай камісіі па вяртанню каштоўнасцей, і ў яго канкрэтная практычная праца. Створаны аддзел, які будзе займацца нематэрыяльнай спадчынай. Ён павінен падрыхтаваць спіс такіх элементаў, старонку ў інтэрнэце, зрабіць зборнік. ЮНЕСКА дае на гэта сродкі. Аддзел павінен вывучаць праблемы, якія часткова ўзнімаліся зараз тут.

Зрабіць Інстытут навуковым? Але навуковыя працы — гэта не канкрэтная прапанова, якія дасылаюцца ў міністэрствы. Таму лепш надаць статус аналітычнага ці даследчага цэнтра, а можа, і даследча-адукацыйнага...

Напрыклад, трэба скласці планы ўпраўлення аб'ектамі нашай нематэрыяльнай спадчыны. Ра-

ботнікам нашай камісіі павінен нехта дапамагчы ў гэтай справе: як зрабіць дадзеныя аб'екты культурнымі цэнтрамі і пры гэтым — прыбытковымі? Вось такія ўчасткі работы — практычныя даследаванні — і павінны складаць галоўны прадмет

дзейнасці Інстытута. Трэба скласці адпаведную мадэль і азнаёміць з ёю зацікаўленыя інстанцыі.

У 2011 годзе пачаў сваю работу Інстытут культуры Беларусі. Якой вам бачыцца роля гэтай установы ў сістэме галіны культуры?

Вольга Дадзіёмава:

— Думаю, Інстытуту трэба захаваць сутнасць каардынацыйнага цэнтра. Відавочна, што пры ўсім роскідзе праблем яны маюць адзінае ядро. Яно ўпіраецца: а) у адсутнасць прыярытэтнасці культурных каштоўнасцей высокай якасці; маю на увазе, у прыватнасці, фальклор і акадэмічнае мастацтва; б) у адміністрацыйныя перашкоды, нелагічнасці, якія ставяць нас у абсалютна абсурдную сітуацыю. Намі падчас кіруюць людзі з Міністэрства адукацыі; гэта адказныя кампетэнтныя спецыялісты, але яны мадэліруюць свае погляды на зусім іншую сферу. Таму нам патрэбны ваяр, які б змагаўся за ўсіх нас і быў рупарам, буферам паміж рафініраванымі інтэлектуаламі-навукоўцамі і практыкамі. Такім ваяром, каардынацыйным цэнтрам мусіць быць Інбелкульт. Ну, а ў яго беларусацэнтрысцкай пазіцыі не сумняваешся ні на хвіліну...

Людміла Кірухіна:

— Скоординіраваць работу па павышэнню кваліфікацыі спецыялістаў надо не толькі в цэнтры, но и по вертикали. Тогда Инбелкульт станет и координационным, и аналитическим центром. Подобную функцию уже выполняет Национальная библиотека.

Алесь Шамак:

— Інстытуту культуры Беларусі неабходна дадаць другую складовую частку, дзе былі б рэалізаваны функцыі галіновага Інстытута Міністэрства культуры Беларусі. Калі гэта немагчыма па нейкіх прычынах, то такі Інстытут павінен быць створаны як самастойнай адзінка. Дарэчы, галіновыя інстытуты існуюць ва ўсіх іншых міністэрствах нашай краіны...

Ірына Лапцёнак:

На мой погляд, структура Інстытута культуры Беларусі павінна адпавядаць не столькі традыцыйнай схеме арганізацыі ўстановаў пэўнага тыпу, колькі актуальным запытам сферы развіцця культуры і яе асноўных кірункаў. І справа не

ў назвах аддзелаў і іх расстаноўцы, а ў якасным нападуненні і функцыянальным прызначэнні. Будзем гаварыць шчыра: такой установы, якая б займалася пакрокавай стратэгіяй развіцця культуры, з улікам існуючага стану, на аснове даследаванняў, у кантэксце грунтоўнага аналізу сусветных тэндэнцый і, самае галоўнае, практычнага вопыту, у рэспубліцы сёння няма. Навука ў культуры, на мой погляд, з'яўляецца не самым моцным звяном. І таму стварэнне структуры, якая будзе займацца прыкладнымі даследаваннямі і праектнай дзейнасцю з улікам рэалій і перспектывы, актыўна ўдзельнічаць у распрацоўцы стратэгіі, безумоўна, пойдзе на карысць далейшаму развіццю культуры.

Значны аспект пры фарміраванні структуры Інстытута — яго роля ў павелічэнні эфектыўнасці дзейнасці Міністэрства культуры. І тут важна звярнуць увагу як на якасны, так на і колькасны склад штатных адзінак. Так, аналіз структуры міністэртваў культуры замежных краін, у прыватнасці бліжняга замежжа, паказвае, што функцыі кантролю і метадычнага кіраўніцтва музеямі ў складзе міністэртваў выконваюць цэлыя музейныя аддзелы, акрамя таго, асобна працуюць музейныя цэнтры, аддзелы музейнага развіцця створаны ў вядучых музеях (Траццякоўская галерэя, Радзішчаўскі музей, Дзяржаўны гістарычны музей і інш.). Функцыі падрыхтоўкі, перападрыхтоўкі і павышэння кваліфікацыі музейных спецыялістаў, напрыклад, у Расіі выконваюць некалькі ўстановаў: Акадэмія перападрыхтоўкі работнікаў культуры, мастацтва і турызму, Расійскі дзяржаўны гуманітарны ўніверсітэт, Расійскі інстытут культуралогіі і інш. У іх створаны музейныя кафедры, навуковыя лабараторыі — музейнага праектавання і музейнай педагогікі. Пашырэнне сеткі метадычнага і навуковага кіраўніцтва ўстановамі ў нашых умовах у аналагічным маштабе з'яўляецца немэтазгодным. Аднак не выклікае сумненняў і тое, што адсутнасць галіновай навукі не

можа не ўплываць на далейшае развіццё беларускай культуры.

Мікалай Каралёў:

— Я вижу Инбелкульт научно-исследовательским учреждением, состоящим из двух частей. Первая — это отделение дополнительного образования, занимающееся переподготовкой, повышением квалификации, другими учебными процессами, а вторая — некое отделение прикладной культурологии с функциями информационно-аналитической и научно-методической. Должен быть свой мощный сайт, который призван отражать всевозможные проблемы, темы, тенденции...

Яўген Рагін:

— Акрамя сайта, хочацца, каб у Інстытута была таксама больш магутная выдавецкая база...

Алена Рыбчынская:

— Важно, чтобы то, что высказывалось здесь по статусу Института и его структуре, не осталось на уровне разговора, а было документально оформлено и предложено на рассмотрение.

Іван Крук:

— Наша сустрэча за круглым сталом была вельмі карыснай і цікавай. Па ўсім бачна, што, нягледзячы на праблемы занятасці, нашы калегі знайшлі час і магчымасць, каб выказаць свае меркаванні. Яны адназначна сведчаць пра тое, што за сталом сядзяць людзі апантанія, душой і сэрцам перажываюць за становішча сферы культуры. Мы жывем у атачэнні нашай культуры, жывем ідэяй яе паляпшэння, і хочацца верыць у тое, што такіх людзей у нашым жыцці не стане менш. Дзякуй усім за тое, што прыйшлі, што прынялі самы актыўны ўдзел у абмеркаванні актуальных пытанняў. І асабліва падзяка за тое, што выказалі пажаданні і думкі пра месца нашага Інстытута ў іерархіі культурных устаноў. Да новых сустрэч!

Матэрыялы падрыхтавалі
К. Сталярчук, І. Голубева.
Фота К. Сталярчука